

ETA: leto razpletanja

Kam s prihodnostjo?

Koga ustrahuje ETA?

Vprašanje, ki se z vso ostrino vrača zlasti ob vsakokratni nasilni ali nenasilni akciji pripadnikov Ete, je vprašanje modela španske države. Kdo hoče kakšno državo – to preprosto vprašanje pa ima v današnji Španiji vsaj nekaj odgovorov.

Tako hitro in temeljito, kot je Španija izgubila večino prekomorskih kolonij v dvajsetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja, je enkraten primer v novejši evropski zgodovini. Še zadnja karlistična vojna (1872–76) je skušala Španiji zadržati centralistično kravato, toda celo v Baskiji, lojalni poraženim karlistom, vznikne nacionalistično gibanje. Sredobežne sile so vse močnejše v Kataloniji, Galiciji, Baskiji. Po vrsti diktatur in zgrešenih vlad je šele ustava Druge republike iz leta 1931 izrecno omenila (8. člen) avtonomne pokrajine. Šele smrt diktatorja Franca in nesodobnost frankizma je v novo ustavo (1978) ponovno vrnila avtonomnost zgodovinskih pokrajin, čeprav velja kot ustavni princip za vse administrativne enote Španije. Šele zadnjih 15–20 let se razpleta – v nekaterih primerih izredno hitro! – klobčič, v katerega se je zapletel centraliziran model španske države. Duh

burbonske dinastije iz začetka 18. stoletja je dokončno izginil šele šele po dobrem četrtrisočletju! Niti zadnji poskus, ki ga je sicer veličastno opravil zgodovinar Ramon Menendez Pidal, da bi “kastiljaniziral” Španijo, ni vzdržal pred naletom nacionalističnih sunkov, ki so kot burja razcefrali iluzijo o nacionalno homogeni in enotni državnosti. In če so prekomorski dediči kolonialne Španije vse bolj govorili o Španiji kot “materikurbi”, so doma vse bolj govorili o “Španijah”. Kastilija ni več srce Španije, Cid ni več vsešpanski junak, v Gerniki spet častijo staro baskovsko svetinjo – sveti hrast. Avtonomna vlada v Vitoriji ima vse značilnosti političnega suverena – vse do pobiranja davkov. Prav Euskadi – Pais Vasco, dežela Baskov – je v sedanji centrifugalni enotnosti med vsemi ostalimi “zgodovinskimi pokrajinami” dosegla največ. Z vstopom v Evropsko unijo 1986 si je Španija zagotovila (od “zunaj”, iz evropskih in svetovnih gospodarskih centrov) še večjo in trdnejšo demokratizacijo. Teža preteklosti je začela popuščati.

Model pluralne Španije se je prijel ne le med nacionalističnimi krogi v posameznih zgodovinskih pokrajinah, marveč je postal predmet normalne razprave tudi v Madridu. Špancem je že

jasno, da centralizirani jakobinski in po Napoleonu administrativno razdelan koncept močne države (model avtoritarne države enega naroda in jezika) v sodobnih ekonomsko-komunikacijskih pogojih ne more preživeti niti svojih vnukov. Jasno: avtoritarna oblast ne more reševati zgodovinskih problemov, ko pa ne rešuje niti tistih, ki jih sama povzroči. Določeno decentralizacijo in demokratizacijo je od (še Francove) Španije zahtevala tudi Evropska skupnost, kajti njeno članstvo v EU je bilo zagotovljeno; 10 let tranzicije pa je bilo dovolj za spremembo zakonodaje in strukturno spremembo španskega gospodarstva. Ni torej naključje, da je bila nova ustava napisana le tri leta po Francovi smrti in da je preživela tudi poskus vojaškega državnega udara v začetku osemdesetih let.

Centralizirani Francovi diktaturi je nasprotovalo mnogo španskih državljanov, Baski pa skoraj vsi. Baskovski radikalizem, ki ga je generirala mlodane totalna odprava baskovske identitete (od samoupravnih forosov do jezika euskera in osebnih imen), se je ob zmernosredinski Baskovski narodni stranki (Partida Nacionalista Vasco, PNV), ustanovljeni 1892, do skrajnosti puškine cevi zaostрил z ustanovitvijo (ilegalne) politične stranke Euskadi Ta Askatasuna (Dežela Baskov in njena svoboda). Politično krilo Ete, stranka Herri Batasuna, ima v španski Baskiji na svoji strani okoli 18% volilnega telesa – okoli 200.000 predvsem mladih volilcev. Socialni psihologi menijo, da ta izredno visoka številka ni le znak solidarnosti z Eto, z njenim bojnim vzklikom: "Euskadi ala hill!" (Domovina ali smrt!), marveč identifikacija z načinom življenja, ki stopa na robu družbe in življenja.

Eta ima razvejano zgodovino svoje organizacije in pestre ideološke nianse, ki se seveda vse stekajo v zahtevo po samostojni baskovski deželi. Toda malo je analitikov španske politične stvarnosti, vpete v mrežo evropskih terorističnih izkušenj, ki bi imeli možnost, pogledati v ozadje takšnih terorističnih organizacij, ki imajo zaslombo v nekaterih državah (na Castrovi Kubi npr. je kar lepo število aktivistov Ete. Diplomatski odnosi med Španijo in Kubo so vzpostavljeni šele v teh dneh!). Cilj, za katerega se bori ETA, v parlamentu pa njeno politično krilo Herri Batasuna, je enostaven: samostojna Baskija. Toda, ali je res tako?

Verjetno je vsaka politična stranka, ki je pristala na mirovni načrt baskovskega predsednika Ardanze, računala na vroč kostanj v drugih rokah, dišalo je pa le. Mirovni načrt je pazljivo in poudarjeno demokratično ponujal tako vodstvu Herri Batasuna kot članom Ete dovolj širok projekt za skupno bivanje v deželi Baskov, seveda pa se je zaustavil pri orožju: ETA naj se odpove oboroženemu nasilju. Vrtinec, v katerem se nahaja tako Euskadi, dežela Baskov, kot celotna Španija – uboju in zastraševanja – je pljusnil do "zunanjih" meja, tarča pa je bil tudi sam nekdanji premier Felipe Gonzales. Ta vrtinec ima vse bolj paradoksalno logiko. Bolj ko si Euskadi pridobiva demokratične značilnosti suverene entitete, "zgodovinske pokrajine", ali državniške kontrole nad svojim ozemljem – statutarna zakonodaja, policija, sodstvo itd. – bolj postaja prav ETA največja, vse bolj pa tudi edina ovira za dosego baskovske samostojnosti. Ardanza, sicer zmerni politik Baskovske narodne stranke (PNV), je v svoj desetletni mirovni načrt vgradil železno pravilo, od katerega ni odstopil niti za en hip: možen je politični dialog. Španski premier Aznar pa mu je še pred zasedanjem predstavnikov vseh večjih baskovskih strank v palači Ajuria Enea dal vedeti, da z načrtom ne bo nič. Za tem so ga zavrnili tudi politični predstavniki baskovskih strank.

Tudi za današnje stanje v Euskadi, deželi Baskov, velja šala, ki jo je humorist Ramon objavil ob nekem frankističnem plebiscitu. Frankistični politik je nagovoril ljudstvo: "Izbirajte – ali nas ali kaos!" In ljudstvo je zavpilo: "Kaos, kaos!" Politik pa jim je odgovoril: "Enako se vam piše – tudi tam smo mi!"

Po zavrnitvi mirovnega načrta in povečanih akcijah tako Ete kot baskovske, španske in francoske policije, se model španske in pogojno tudi baskovske države vse bolj izmika jasni demokratični podobi: le kdo si prizadeva, da bi Eta preprečila oblikovanje demokratičnega modela države, kakršen je že sedaj? Je Eta res še domoljubna fronta? In če so politične stranke Euskadi, dežele Baskov, Ardanzov mirovni načrt iz Ajurie Eneje zavrnile tudi zaradi jesenskih volitev, se jim piše enako: tudi tam bodo oni.

1998: leto razpletanja

JANUAR 1998

ETA je vstopila v 30. leto terorističnega delovanja na območju Španije. Francoska policija je aretirala Carlosa Ibargurena Aguirra, zgodovinskega vodjo Ete, s psevdonimom Nervios (Živci). Do leta 1984, ko je bil prvič aretiran in nato poslan na Kubo, je bil vodja finančnega sektorja organizacije. Hkrati z njim je francoska policija aretirala tudi dve pripadnici Ete, ki sta bili povezani s pripravami atentata na španskega kralja Juana Carlosa na Palmi de Mallorci leta 1996.

Baskovski predsednik (lehendakari) Jose Antonio Ardanza nagovarja politično krilo Ete, stranko Herri Batasuna, naj v pogajanjih prevzame takšno vlogo, kot jo ima Sinn Fein na Irskem. Pri tem ga podpirajo trije etovci, osnova pa je sporočilo, ki ga je 'ideolog' Jose Luis Alvarez Santacristina, Txelis, poslal pred novim letom iz zapora v Franciji (zaprt od leta 1992): prekinitve ognja.

Španski notranji minister Mayor Oreja napoveduje trdo in s še več žrtvami posejano novo leto. Šef avtonomne baskovske policije Ertzaintza Atutxa izjavlja, da s kolegom Orejo nimata predvidenih nobenih pogovorov o usklajeni akciji avtonomne in državne policije pri zaščiti in varovanju zlasti politikov vodilne Ljudske stranke.

Evropski parlament je objavil sporočilo, da zavrača vsak dialog "z vsemi, ki sodelujejo z Eto, dovolijo, vzpodbujajo, pomagajo ali izvajajo njena kriminalna dejanja". Ob uboju župana Joseja Ignacia Iruretagoyena iz Ljudske stranke, terorizem Ete obsodi tudi papež Janez Pavel II.

Predstavljal se je novi kandidat za baskovskega predsednika – Juan Jose Ibarretxe, star 39 let, do sedaj podpredsednik baskovske avtonomne vlade, s 26 leti je postal župan Llodia, je član vladajoče PNV. Zagovarja pluralni nacionalni zemljevid Španije, meni, da so za spremembo španske ustave vse demokratične možnosti, ETA pa je daleč največji problem Baskije. Tako kot lehendakari Ardanza je tudi on za dialog s Herri Batasuno, podlaga za to pa je mirovni načrt iz Ajurie Eneje.

Španska civilna garda in pripadnik avtonomne baskovske policije

SPORAZUM IZ AJURIJE ENEJE

1. Demokratična pravna država temelji na suvereni ljudski volji, ki se izraža s svobodno volilno pravico. Ta parlament zavrača, kot sledi, uporabo nasilja, kot se producira v Euskadi. Ne samo, da ga razumem kot gnusno etično prakso, marveč tudi kljubuje pogubnim posledicam vseh vrst, katerih žrtev je naše ljudstvo. Poleg tega je to nasilje najbolj dramatičen izraz netolerance, največje zaničevanje ljudske volje ter pomembna ovira za uresničitev želja baskovskega prebivalstva.
2. V tem smislu ponovno pritrjujemo resoluciji o nasilju, ki jo je soglasno sprejel ta parlament 14. marca 1985, še enkrat je bilo poudarjeno nelegitimno nasilje njegovih akterjev, ki ne predstavljajo volje baskovskega ljudstva, kot tudi zavračanje pretenzij, da se pogajamo o političnih problemih - pogajanja so možna samo med legitimnimi predstavniki ljudske volje.
 - a) Statut iz Gernike je izraz večinske volje prebivalstva baskovske dežele ter konstituira, v konsekvenci, osnovno institucionalno normo, ki je pripomogla k vzpostavitvi lastne vlade. Spoštovanje tega statuta je nujen pogoj za dokončno dosego normalizacije in miru.
 - b) Popoln in pošten razvoj vseh in vsakega izmed poglavij statuta je še vedno veljavna usmeritev za napredno rešitev konfliktov baskovske družbe; obenem bo odločno pripomogel h krepitvi demokracije in k mirnemu sožitju, za kar se zavezujejo vsi podpisniki tega sporazuma, kot tudi, da ga bodo razvijali v celoti, v skladu s principi, ki so ga inspirirali, ter spoštovali njegovo posebnost. S takšnim ciljem se bodo s pomočjo institucionalne komisije baskovskega parlamenta skušali določiti, v ozračju osnovnega razumevanja in tudi z največjim možnim konsenzom, parlamentarni kriteriji o dometu, ki ga ponuja razvoj statuta.
 - c) Večinska volja ljudstva je tista, ki se izraža z legitimnimi predstavniki, in ne volja tistih, ki skušajo vsiliti svoje kriterije na nasilen ali totalitaren način celotni družbi - ta volja je tista, ki lahko v vsakem trenutku ocenjuje vrednost ali ničevost statuta kot instrumenta lastne vlade ter nato odloči o njegovi reformi in razvoju v postopkih, ki jih vsebujeta statut in ustava; vedno pa je potrebno povprašati ljudstvo, preden se zahteva nazaj katerakoli pravica, ki je v skladu z dodanimi dispozicijami ustave in samim statutom.
 - d) Nasproti tistim, ki si prizadevajo, da bi Navarra postala del baskovske avtonomne dežele mimo volje samih Navarčanov ter njihovih institucij, razgllašamo, da samo navarskim prebivalcem pritiče pravica, da odločajo o svoji prihodnosti. Različne politične opcije o povezavi Navarre z baskovsko avtonomno skupnostjo imajo svojo pot za demokratično izvedbo v ustavi, statutu iz Gernike ter zakonu o ponovni združitvi in izboljšavi foralnega sistema v Navarri. Ta razmišljanja proučujejo možnost, da se Navarra vključi v baskovsko avtonomno skupnost, če se tako odločijo navarski prebivalci kot tudi vsi organi njihove oblasti. Odločali bodo tudi o sporazumih o sodelovanju. Če se upošteva, da je povezava z navarskim foralnim področjem želja, ki jo izražajo mnogi deli baskovske družbe, potem gledajo stranke podpisnice tega sporazuma, v skladu s pravnimi določili, z naklonjenostjo na intenzifikacijo te zveze in na oblikovanje instrumentov, ki ustrezajo našim skupnim hotenjem in interesom.

TRAJNI SPORAZUM

3. Vlada avtonomne skupnosti, ki se naslanja na aktivno podporo predstavnikov baskovskega ljudstva, je poklicana, da vodi vse politične akcije in družbene aktivnosti zoper nasilje in za dosego miru. Menimo, da je nujno potrebno oblikovati stabilen in dokončen sporazum med vlado avtonomne skupnosti in vlado države, iz česar bi izhajala koordinirana aktivnost zoper terorizem in bi bila v njem označena progresivna odgovornost v zvezi s predmetom, ki bi zadevala baskovsko vlado v skladu s soglasnim sporazumom baskovskih parlamentarnih strank, podpisanim 16. oktobra 1987, ter v razvoju 17. člena statuta o avtonomiji.
4. Zoper sistematično nasilje nad principi, na katerih temelji demokratično sožitje in še posebej pravica do življenja, braneč demokratično in spoštljivo pravico do človekovih pravic v okviru tega problema, štejemo za nujno in pomembno, da se izvaja policijska akcija, ki bi prispevala k izginjanju terorizma, pripomogla pa bi tudi k obrambi omenjenih principov, preprečevanju atentatov ter zasledovanju njihovih storilcev.
5. Prepričani smo, da je mednarodno sodelovanje med vlada in različnimi pravnimi institucijami nenadomestljivo za izkoreninjenje nasilja, da bi preprečili nove atentate in kaznovali storilce, ki še vedno lahko zagrešijo nove atentate; obenem pa bi sprožili sodelovanje v skladu z mednarodnimi načeli, ki zadevajo spoštovanje človekovih pravic.
6. Zavezujemo se, da bomo bedeli nad nujno potrebno obrambo pravne države pred izbruhi nasilja, ki mora vedno potekati z največjim spoštovanjem legitimnosti in človekovih pravic, pri čemer pa lahko popolnoma legitimno ovadimo - z enakim prepričanjem, kot obsojamo vsakovrstno nasilje primere, kjer bi se lahko kršil omenjeni princip.
7. Razkol, ki se je zgodil v naši družbi med tistimi, ki smo se kot večje se upošteva, da je povezava z navarskim foralnim področjem želja, ki jo izražajo mnogi deli baskovske družbe, potem gledajo stranke podpisnice tega sporazuma, v skladu s pravnimi določili, z naklonjenostjo na intenzifikacijo te zveze in na oblikovanje instrumentov, ki ustrezajo našim skupnim hotenjem in interesom.

KONČI DIALOG

8. Prav tako pozivamo vse tiste, ki si še vedno želijo parlamentarnega predstavnštva, pa ne izvajajo svojih pravic in dolžnosti, ki izhajajo iz teh okoliščin, naj prav tako kot druge politične sile prevzamejo svoj del institucionalnih dolžnosti ter s teh pozicij branijo svojo politično utemeljitev. V tem smislu ima legitimnost vseh političnih idej, ki so izražene na demokratičen način, popoln parlamentarni okvir za njihovo obrambo ter vključitev katerekoli svoje zahteve v pravni red.
9. V skladu s sprejetimi resolucijami, ki jih je soglasno potrdil baskovski parlament, menimo, da je vredno podpreti vse tiste osebe, ki so sklenile opustiti nasilje iz prepričanja, da bodo svoje ideje branile na demokratičen način, seveda če pri vsakem primeru spoštujejo odločitve, ki so jih v tej zvezi sprejele ustrezne državne institucije.
10. Če bi nastale ustrezne možnosti za končni dialog o nasilju, ki bi temeljile na jasni volji, da se nasilju naredi konec, kar bi seveda dokazali s svojim nedvoumnim vedenjem, potem bi podpirali takšen dialog med pristojnimi organi države in tistimi, ki se odločajo opustiti nasilje. Pri tem seveda da brezpogojno spoštujemo demokratični princip, namreč, da se morajo politična vprašanja reševati izključno prek legitimnih predstavnikov ljudske volje.

11. Obramba našega demokratičnega sistema ta trenutek ne zahteva kakega posebnega zakona, zato podpiramo razveljavitev posebne zakonodaje, sprejete za boj proti terorizmu, ter principe neodvisnosti, intervencije in neposrednosti sodne oblasti.
12. Podpiramo besedilo, sprejeto na zasedanju komisije za človekove pravice baskovskega parlamenta, ki se nanaša na pomoč žrtvam terorističnih atentatov ter njihovim družinskim članom; komisija je zasedala 13. maja 1987.
13. Gospodarska kriza, ki pretresa našo družbo z zaporednimi valovi nezaposlenosti, še posebej med mladimi in marginalizirani sloji, že tako deprivilegiranimi v družbi, zahteva od nas diferenciran pristop, pač glede na naravo porazdelitve industrijskih obratov v Baskiji ter kontinuitete vzdušja, ki ga poraja nasilje in kar otežuje ozdravitev našega gospodarstva s pomočjo tujih vlaganj - vse to krepi naša prizadevanja, da bi normalizirali položaj. Javne institucije morajo nujno pospešiti potrebne dejavnosti, da bi premagale hude socialne posledice gospodarske krize in da bi spodbudili nastanek možnosti za gospodarsko obnovo dežele Baskov. In to prav v času, ko si prizadevamo ustvariti ugodno ozračje za mirovni proces in normalizacijo, kar vzbuja zaupanje, tako potrebno baskovskemu gospodarstvu.
14. Pozivamo vse prebivalce Baskije, naj bodisi posamično ali znotraj državljskih zvez, sindikalnih, tovarniških ali poklicnih združenj aktivno prispevajo s svojim delom k toleranci, vzajemnemu spoštovanju ter osebni in kolektivni svobodi, kar bi prispevalo k miroljubnemu sožitju in konstruktivnemu odnosu v družbi. Ta poziv še posebej naslavljamo na politike, vzgojitelje, na novinarje, ki so, zaradi svojega vpliva na družbeno obnašanje poklicani, da prevzamejo še posebej po-membno vlogo v mirovnem procesu družbe.
15. Vabimo vse baskovske institucije - generalne svete, zbore poslancev, skupščine in druge javne ustanove, naj se v duhu tega parlamenta pridružijo temu sporazumu za normalizacijo in pomiritev dežele in v svojih okoljih delujejo za popolno vzpostavitev demokratičnega sožitja v Baskiji. Zato se z delovanjem naših predstavnikov zavezujemo, da bomo upoštevali ta sporazum na naslednjem zasedanju omenjenih institucij.
16. Vsebina tega sporazuma se pošlje vladi (v Madridu) ter političnim strankam, podpisnicam sporazuma iz Madrida 5. novembra 1987.
17. Da bi spodbudili nenehen dialog med različnimi političnimi silami in utrdili pot, ki bi omogočila vključitev vseh tistih, ki danes ne sprejemajo večinske volje baskovskega ljudstva, obenem pa zagotavljali uresničevanje zastavljenega sporazuma, prosimo baskovskega predsednika (lehendakarija), naj še naprej vodi proces za popolno normalizacijo dežele.

September 98

Prevedel Jadran Sterle

Januarja je bilo v avtonomni pokrajini Baskiji 2908 pripadnikov žandarmerije (Guardia Civil) in 1547 pripadnikov policijskih sil pod poveljstvom državnega ministra za notranje zadeve Jaimeja Mayorja Oreje. Prošnja 459 pripadnikov obeh državnih institucij, da bi jih premestili iz Baskije in Navarre "kamor koli drugam v Španijo", je Orejev kabinet zavrnil kot neutemeljeno.

Vodstvo HB je napovedalo novo, "odprto in pluralno" direkcijo stranke. Po aretaciji 23-tih članov vodstva HB se pričakuje "demokratska alternativa".

Konec meseca je ETA v Sevilli, ne pa kje v Baskiji, ubila poslanca Alberta Jimeneza Becerrila in njegovo soprogo Ascension Garcio Ortiz. Protesti zoper gnusni zločin so zajeli vso državo. To je resen udarec za državo, predvsem pa za "mehko" krilo HB, ki ga iz zavora vodi Floren Aoiz.

Ardanzov mirovni načrt, znan kot "Sporazum iz Ajurie Eneje", je 12. januarja praznoval okroglo obletnico – 10 let.

FEBRUAR 1998

Politično krilo Ete, stranka v baskovskem parlamentu Herri Batasuna, je objavila imena novega narodnega vodstva (34 kandidatov, v Pamploni pa so sredi meseca izvolili 24 članov novega vodstva Herri Batasuneja). Prelom s prejšnjim vodstvom in njegovo strategijo je očiten: novi člani, sami prekaljeni lokalni politiki in veterani, zagovarjajo politiko "tretjega prostora". Po 20-tih letih obstoja politične stranke Herri Batasuna (ustanovljena v Alsasui) je to resen odmik od Etinih terorističnih metod. Drugi del nacionalnega vodstva sestavljajo tradicionalno militantni pripadniki organizacije KAS (Koordinadora Abertzale Socialista), ki je vseh teh 20 let ideološko obvladovala in kontrolirala vodstvo HB. Kasovci bodo v novem vodstvu v manjšini, torej je pričakovati povečan pritisk "izvenodstvenih" in izvenparlamentarnih skupin na relaciji HB – t. i. demokratske nacionalistične stranke Baskije (zlasti PNV). Novo vodstvo HB je v povprečju staro 32 let, vsi imajo univerzitetno izobrazbo, skoraj tretjina je žensk.

Baskovska policija Ertzainza je v kratkem času aretirala številne, zlasti mlade privržence Ete, ki jih "koordinatorji" razvrščajo v skupine X, Y in Z. Te paraetovske skupine, v katerih deluje 4 do 6 mladih ljudi obeh spolov, je v začetku 80-tih let oblikoval že omenjeni ideolog Txelis. Skupine Y, pristojne za politične nemire in 'molotov partije', so vedno prekrite s kapucami, in jih zato pravijo 'kapucarji'. Naloga Komandosov skupine X je politična agitacija, v skupini Z pa so neposredni aktivisti Ete.

Povečala se je napetost med avtonomno in državno policijo. Baskovski lehendakari Ardanza zagovarja profesionalnost domače policije in nasprotuje 'madridski' operaciji "Filter", v katero je za zaščito politikov vladajoče Ljudske stranke notranji minister Jaime M. Oreja poslal v Baskijo "nedoločeno število agentov". Zaostritev je jasna med PP in PNV, prevzemanje pristojnosti baskovske policije pa se je spremenilo v spor med baskovsko in špansko vlado. Premier Aznar (PP) je podprl svojega strankarskega kolega notranjega ministra Mayorja Oreja. Baskovski šef policije Atutxa je umaknil ultimatum, naslovljen Oreji, nekdanji španski premier Felipe Gonzales pa je v tem sporu obtožil Aznarja, da je prav Ljudska stranka leta 1993 preprečila, da bi tedanja Gonzalesova socialistična vlada obračunala s terorizmom. T. i. 'Poročilo Ardanza', ki ga je baskovski lehendakari predstavil premieru Aznarju, je zahtevala brez-pogojno ustavitev oboroženih akcij Ete kot osnovni pogoj za pogajanja s Herri Batasuno. Ardanza je sicer prepričan, da je ETA izgubila boj, toda tudi t. i. 'demokratski blok' oz. država ne šteje policijskih dosežkov za dokončno zmago. Ardanza je previden, saj ima bogate izkušnje z Etinim ponujenim mirom – prvič leta 1989 (alžirski pogovori), drugič pa ob etarinih zapornikih (leta 1996).

Člani PNV so poslali Komisiji za človekove pravice pri Svetu Evrope zahtevo, naj notranji minister izpolni zakonsko določilo, ki omogoča pripadnikom Ete, da prestajajo kazen v domačem kraju. Zakon o tem je bil sprejet pred dvema letoma, notranji minister Mayor Oreja pa jim odgovarja, da tega ne bo storil vse dotlej, dokler bodo v Baskiji atentati. V zadnjih treh mesecih je samo v Baskiji ETA ubila tri svetnike Ljudske stranke in soprogo enega izmed njih.

Francoske protiteroristične sile so v pariškem 15. okrožju odkrile 120 kg razstreliva TNT, namenjenega za Etine akcije. Francoski viri trdijo, da razstrelivo prihaja po t. i. balkanski poti s povezavo v Zagrebu.

Pismu treh strank – PNV, EA in IU – se lahko pridruži tudi Herri Batasuna, če odkrito obsodi terorizem Ete. Sicer je na Svetu Evrope ne bodo niti omenjali.

Pogajanja z Eto zavrača tudi 300 intelektualcev, podpisnikov Manifesta za demokracijo v Baskiji, ki ga je promoviral Forum iz Ermue (pred letom dni je ETA v Ermui ubila mladega svetnika Miguela Angela Blanca). Eden izmed podpisnikov Manifesta je označil Eto kot "fašistično gibanje, ki namerava ugrabiti demokracijo". Manifest je še posebej kritičen do politikov, ki "so bili izbrani zato, da bi vsem skupaj izboljšali življenje, ne pa da ga izročijo v roke barabam". Baskovski intelektualci so zagovorniki 'trdega' obračuna z Eto.

Na javni predstavitvi v Pamploni sredi meseca je novo vodstvo Herri Batasune poudarilo kontinuiteto dela stranke in 'demokratsko alternativo' Ete kot pot, ki vodi k miru. Generalni koordinator HB je postal Joseba Permach, ekonomist iz Donostie (San Sebastian), starega glasnika stranke, Florena Aoiza, ki je skupaj s še 23 člani vodstva v zaporu, pa je nadomestil Arnaldo Otegi, poslanec v baskovskem parlamentu v Vittoriji.

Lehendakari Ardenza je še vedno prisegal na politično rešitev konflikta in se pripravljal na pogajanja, katerih temelj je sporazum iz Ajurie Enee. Na takšna pogajanja baskovskega demokratskega bloka s HB pristaja tudi premier Ardenza, vendar v sprejetih okvirih ustave in statuta iz Gernike.

MAREC 1998

Eno izmed prvih sporočil javnosti, ki jih je dalo novo vodstvo Herri Batasuna, je napovedovalo možnost, da ETA "enostransko in začasno" ustavi oborožene teroristične akcije. S tem bi se HB, še posebej pa novo vodstvo, rešilo politične izolacije, v katero jo je pahnil Etin uboj priljubljenega poslanca iz Ermure M. A. Blanca. Stališče

vlade v Madridu je ta "odkup" nekoliko ohladilo. Preki-nitev ognja pa bi Eti prinesla potreben premor za konsolidacijo skupin za logistično podporo, povečal bi se tudi konflikt med baskovskim demokratskim nacionalnim blokom in t. i. "espanolistas".

Prvak PNV Xabier Arzalluz je zagrozil premieru Aznarju, da mu bo odrekel parlamentarno podporo, če bo uresničil namero o zaključku pogovorov baskovskem statutu. Aznar je taktično popustil.

Paraetovske organizacije in skupine v francoskem delu Baskije so stopnjevale terorizem t. i. 'nizke intenzitete'. Povečala pa se je tudi dejavnost protiterorističnih sil v Franciji in Španiji. Simpatizerji in sodelavci Ete so se razbežali po vsej Franciji, namesto organizacij so vzniknili solidarnostni komiteji v različnih mestih – Pauu, Bordoixu, Nantesu, Saint Nazareju, Lillu, Marseillu, Montpellieru, Parizu. ETA ne izvaja akcij na francoskih tleh že dve leti.

Baskovski lehendakari Ardanza je začel v vladni palači pogovore o mirovnem načrtu, znanem kot "Sporazum iz Ajurie Eneje". Poleg miru z Eto želi doseči tudi ponovno "integracijo baskovske družbe, ki je globoko politično in družbeno razdvojena" zaradi Etinega terorizma. Nobena politična grupacija ni "Sporazuma" zavrnila. Združena levica ga imenuje "delovni načrt", Ljudska stranka pa "nacionalističen".

Istočasno je teroristično dejavnost obnovil tudi GRAPO (Grupos Antifascistas Primero de Octubre). Po treh letih "zatišja" in 11-tih mesecih pogajanj, ki so se neuspešno končala februarja 1997, je z bombami napadel vladne institucije v Madridu. Od 25. junija 1995. skrivajo ugrabljene podjetnika Publia Cordona: družina je organizaciji že plačala 400 milijonov pezet odkupnine. Zgodovinski vodja GRAPO je Fernando Silva Sande, na vesti pa imajo že 80 umorov.

Protiteroristične sile so zadale resen udarec baskovski separatistični organizaciji – uničile so dve vojaški jedri, "Poveljstvo Araba" in "Poveljstvo Andaluzija". Zasegli so mnogo orožja in dokumentov, aretiranih je bilo veliko osumljencev. Policijski del "pacifikacije" Baskije se je intenziviral.

Sto petinštirideset znanih intelektualcev, umetnikov, profesorjev, novinarjev je objavilo manifest "Za pot dialoga iz baskovskega konflikta" in Eto prosili za ustavitev nasilja, da bi olajšala pogajanja.

Od leta 1968, ko so mladi levičarji ustanovili Eto, pa do leta 1975, ko je naravne smrti umrl fašistični diktator Franco, je ETA umorila povprečno sedem vplivnih oseb Španije na leto. Od leta 1975 pa do 1997 je število Etinih žrtev poskočilo na povprečno 35. V povračilnih ukrepih ali protiterorističnih akcijah vladnih sil (pod različnimi imeni) so v času od 1975 do 1981 ubili 41 pripadnikov Ete, od 1983 do 1986 pa 27 pripadnikov ali simpatizerjev Ete.

V Bonnu so sodili dvema sodelavcema Ete, sicer nemškima državljanoma, obtoženima, da sta z razstrelivom pomagala "Poveljstvu Madrid".

Potrebne so spremembe novega kazenskega zakonika, in to v členih 515.2 in 516 (v starem kazenskem zakoniku je oba nova združeval člen 174 bis a), ki obravnava oboroženo in teroristično dejavnost na tleh Španije. Obe dejavnosti sta namreč ločeni z vejico, po mnenju sodnika Jesusa Santosa pa bi med obema moral biti izraz "ali". To nenatančnost rešuje "teleološki dodatek" v členu 571, ki govori o namembnosti, ko je govor o teroristični skupini, to je spodkopavanju ustavnega reda ali resnem ogrožanju javnega mira. V Španiji lahko isti sodnik izda preiskovalni in zaporni nalog.

V Pamploni so policijske sile odkrile še eno Etino poveljstvo, "Poveljstvo Buru Gogor – Trdo glavo". Smer njihovega delovanja je bila tudi Francija.

APRIL 1998

Vladna vojaška obveščevalna služba CESID je sprožila temeljito pripravljeno in obsežno akcijo prisluškovanja članom politične stranke Herri Batasuna, kar je seveda takoj prerastlo v "prisluškovalno afero". Snemanje vseh je "prednostna naloga". Že leto poprej, 7. marca 1997, je projekt odobrila ministrski svet ter ga označil kot "strogo zaupno". Bistveni premik v boju proti terorizmu Ete pa je v "nosilcu naloge": predstavil ga je obrambni minister Eduardo Serra. Ob odkritju prisluškovalnih naprav na sedežu

stranke HB je direktor CESID-a premieru ponudil odstop. Zaostri pa so se tudi odnosi med ministrstvom za obrambo in organi za notranje zadeve. Razprava v kongresu je bila burna, država je izgubila, HB pa dobil nekaj močnih političnih točk. Na koncu se je vlada premiera Aznarja zaščitila z izgovorom o državni varnosti, da bi opravičila prisluškovanje neki legalni politični stranki, ki ima demokratično izbrane poslance v baskovskem parlamentu v Vitoriji. Škandal, imenovan CESID, je nadaljevanje afere iz časov socialistične vlade Felipe Gonzaleza. Njegova vlada je leta 1995 ukazala agentom CESID-a, naj demontirajo in "pospravijo" vse prisluškovalne naprave, ki so jih namestili na vseh sedežih HB. Agenti so vse "počistili", razen na glavnem sedežu v Vitoriji. Obstajala je namreč nevarnost, da bo o operaciji spregovoril nekdanji agent Perote, ki je s seboj odnesel zajeten in bogat kup dokumentacije. Prisluškovalne naprave pa so člani HB zadnji dan v marcu odkrili, po mnenju nekaterih naključno, drugi pa odkitje povezujejo s sedemletno zaporno kaznijo, na katero je bil istega dne obsojen nekdanji agent Perote.

Odkritje afere je sprožilo številne reakcije, med drugim je odkrilo tudi identifikacije nekaterih agentov in njihovih družin, ki so bili v operativni prisluškovalni skupini. Odkrit je bil del tajne službe CESID.

V urugvajskem mestecu Piriapolis sta se tajno sestali delegaciji Ete in Ire. Gostoljubje jima je izkazala politična organizacija Frente Amplio, ki jo sestavljajo večinoma nekdanji pripadniki gverilske organizacije Tupamaros, aktivne zlasti v 70-tih letih.

Novo vodstvo Herri Batasune je objavilo prioritarno listo svojega delovanja: maksimalne zahteve po rabi baskovskega jezika euskere na sodiščih in v šolah, reševanje stanovanjskega vprašanja, nezaposlenosti in plačilnega sistema – to so prednostne naloge novega vodstva. ETA in politika destabilizacije sta po navedbah na drugem mestu.

Politične stranke, podpisnice sporazuma iz Ajurije Eneje, so pozvale Eto, naj se zgleduje po Iri. Organizacija je odgovorila, da je "pripravljena preučiti" posledice Stormonta.

Vlada v Washingtonu je vedno štela Eto za teroristično organizacijo in jo imela na seznamu še 30-tih sorodnih organizacij. Od decembra 1997 je v ameriškem zaporu etarist Ramon Aldasoro, ki ga je FBI aretirala v Miamiju pod obtožbo, da je v letih 1983 in 1986 zagrešil šest umorov v Španiji.

Nemško sodišče v Bonnu je dvema nemškima državljanoma, osumljenima sodelovanja z Eto, izreklo oprostilno sodbo.

MAJ 1998

Sindikati baskovskih odvetnikov /SAE/ je zahteval od vseh sodnikov, naj razglašajo sodbe Baskom v navzočnosti prevajalca, obenem pa morajo tudi sami sodniki znati baskovski jezik, vsaj standardno različico "batua".

Vodstvo HB je zahtevalo, naj nacionalisti sprejmejo medsebojni sporazum, ki bi ustvaril enotno podlago za mirovni proces. Član vodstva HB Zubizarreta ni hotel govoriti o pričakovanih, kajti ta so lahko lažna, kot na primer, da bi ETA ustavila ogenj pred avtonomnimi volitvami 25. oktobra 1998.

Po skoraj 20-tih letih je ETA ponovno ubijala v Navarri. Strel iz pištole je zadel Tomasa Caballera, člana UPN /Union del Pueblo Navarro/.

Dva dni kasneje se je Etina ofenziva nadaljevala: žrtev je bil upokojeni pripadnik civilne garde Alfonso Parado. Oba uboja je obsodi tudi papež Janez Pavel II. in prosil Eto, naj ustavi nasilje.

Premier Aznar je v baskovskem časopisu objavil pismo, v katerem je opozoril, da v baskovskem političnem, sedaj že avtonomnem prostoru ni kolektivnega projekta, ta prazni prostor pa žal uspešno zapolnjuje ETA. Na obisku v Vitoriji je premier besno zagrozil, da bo zaprl tako etariste kot člane HB in vseh 154.000 simpatizerjev radikalne koalicije. Vodja socialistov ga je zavrnil, da "misliti ni delikt", HB pa je zavrnil Aznarjeve besede v Vitoriji.

Kongres je sprejel dve resoluciji proti Eti, kar pa je spet razdelilo koalicijo socialistov, Ljudske stranke in Arzalluzovih nacionalistov, razdeljene pa so tudi manjše parlamentarne stranke.

Baskovska policija ertzaintza je zasegla Etin priručnik o uporabi orožja in eksploziva, namenjen 'ilegalnim komandosom', torej tistim, ki jih policija /še/ ne nadzoruje ali zasleduje.

Aznarjevimi grožnjami, naperjenim zoper baskovske nacionaliste /zlasti PNV/, so se pridružili tudi socialisti. Felipe Gonzales je v odprtem pismu kategorično zavrnil vsako možnost dialoga s teroristi. Obsodil je PNV zaradi tajnih stikov z Eto. Tudi PP je obsodila Arzalluzo, da je radikaliziral pozicije zaradi bližajočih se volitev. Aznarjev načrt je namreč drugačen: na eni strani vseobsežna policijska dejavnost, na drugi strani pa konsolidacija treh najpomembnejših političnih strank – PNV, PP in PSOE, kar pomeni zmanjšanje volilnega prostora za majhne stranke, zlasti radikalce EA /Eusko Alkartasuna/ in HB; zato je 'razumljiv' tudi premierov /PP/ odklonilni odnos do Ardanzovega mirovnega načrta, znanega kot "Sporazum iz Ajurie Eneje". Javnomenjske raziskave v Baskiji so pokazale, da se dva od treh – torej 65 % – vprašanih Baskov ne strinjata z vladno protiteroristično politiko premierja Aznarja. Ljudska stranka je nadaljevala ofenzivo zoper nacionaliste – izjavila je, da je obstoj politične stranke Herri Batasuna "tragedija za Baskijo".

HB je oblikoval forum za odprto razpravo o mirovnem procesu v Severni Irski, kar bi lahko služilo za pomoč pri iskanju domačih rešitev. Nacionalistične stranke morajo doseči soglasje ob dveh ključnih vprašanjih: suverenosti in teritorialnosti.

Državna policija je aretirala Jose Antonia Etxebarrio, domnevnega finančnega šefa KAS, brata zaprtega voditelja HB Rufina Etxabarria ter političnega stratega MLNV /Gibanje za narodno osvoboditev Baskije/. S tem pa je policija povzročila usodno razpoko v sicer trdnem, popolnoma zakritem finančnem obzidju Ete. Vsak dan prodira vse globlje v finančne temelje organizacije. Sledi vodijo tudi na Kubo.

JUNIJ 1998

Razkrivanje Etine finančne mreže se je nadaljevalo, policija je izvedla številne aretacije. Obsežna dokumentacija podjetij ter nekaj bank, vpletenih v financiranje, silovito širi krog osum-

ljencev in razkriva 'arhitekturo' Ete. Policija je v interesu preiskave objavila le skope podatke.

Nacionalna skupščina koalicije nacionalističnih strank Baskije – PNV, EA, IU ter CDN je pristala na nacionalni sporazum s HB le pod pogojem, da slednja sname masko pred Eto, jo pozove k ustavitvi ognja ter dokaže, da je v političnih odločitvah samostojna. Prvič v zgodovini HB je njen poslanski del vodstva podprl sprejem zakona o športu, po katerem bi baskovska športna moštva lahko samostojno tekmovala mimo Madrida tudi na mednarodnih tekmovanjih. Predlog zakona so podprle PNV, EA, IU ter HB. V baskovskem parlamentu so mu nasprotovali PSE-EE, PP ter Unidad Alavesa. Zakon omogoča ustanovitev baskovskega olimpijskega komiteja. Baskovska policija Ertzaintza je v akciji na območju Vizkaje in Avale izvedla uspešno akcijo; pod vodstvom sodnika Garzona je razbila 'Poveljstvo Vizcaya' in aretirala 14 etaristov. V oboroženem spopadu je bila ubita aktivistka Ete Ignacia Ceberio.

Športnemu zakonu Baskov je silovito nasprotovala vlada v Madridu ter proučevala institucionalne poti, po katerih bi lahko spodnesla sprejeti zakon. Katalonski predsednik Pujol je razmišljal o podobnem, seveda katalonskem športnem zakonu.

Francija je s svojega ozemlja pregnala zgodovinskega voditelja Ete Joseja Luisa Ansola Larranga, starega 61 let; prevzela ga je španska policija, tudi zato, da bi vplivala na Eto.

ZDA so izročile Španiji v Miamiju aretiranega Ramona Aldasoro Mangunacelaya, člana Etinega poveljstva Tontorramendi kot tudi poveljstva Arabe. V zadnjih 10-tih letih je to prvi etarist, aretiran na tleh ZDA, ter sploh prvi, ki so ga ameriške oblasti izročile Španiji.

V San Sebastianu, baskovski Donostiji, je ETA še enkrat udarila: bombna eksplozija je ubila župana v Renterii, člana Ljudske stranke Manuela Zamarrena. Župan je obtožil HB, da je "obveščevalec" Ete. Atentat so izvedli pripadniki poveljstva Donostia, najtršega oboroženega jedra Ete, ki ga vodi Xabier Garcia Gaztelu, imenovan Txapote, star 32 let.

Vodja nacionalistov PNV Xabier Arzalluz se je pritoževal, da ničemur ne služi politični linč nad

stranko, ker se pogovarja s HB. ETA ni mafija; ETA ni banda iz Tempranilla. ETA je primerek nacionalizma, z močnim revolucionarnim nabojem; kar išče, je združena Baskija, neodvisna in socialistična. – To so dobesedne definicije Ete, s katerimi je postregel Arzalluz.

V baskovskem parlamentu v Vitoriji je prišlo do temeljitega konflikta: poslanci PNV in EA so svoje glasove dodali poslancem HB ter tako preprečili, da bi baskovski parlamentarci zaprile pred špansko ustavo. Socialisti so zagrozili z izstopom iz baskovske vlade.

JULIJ 1998

Socialisti so dokončno zapustili vladno koalicijo v Vitoriji, čeprav je vladajoča stranka PNV ohranila vso občinsko in administrativno strukturo s socialisti vred. Vladna kriza v Baskiji se je tako začasno razpletla, PNV pa se ne odreka pogovorov s Herri Batasuno. Nacionalistični prvak Arzalluz je baskovske socialiste obtožil, da podpirajo "espanistično" politiko, kot jo uveljavlja notranji minister Mayor Oreja /PP/. Oreja je izstop socialistov iz avtonomne vlade označil za "pozitiven". Njegov strankarski kolega premier Aznar ne namerava zaostriť odnosov s PNV.

Pred bližajočimi se volitvami v Baskiji je vlada z vsemi političnimi strankami, razen z Novo levico /NI/, podpisala sporazum, ki preprečuje "prebeg" strankarskih veljakov, predvsem županov, v drugo stranko.

Nekateri vladni krogi v Madridu so obtoževali baskovske socialiste, da so storili napako, obenem pa da je prav naveza PNV-PSOE omogočala socialistom v zadnjih 12 letih ohranjati tajne pogovore z Eto.

Trije sodniki Vrhovnega sodišča Španije so odločili, da tajna vojaška obveščevalna služba CESID lahko prisluškuje in vstopa v stanovanja državljanov brez predhodnega dovoljenja preiskovalnega sodnika, če je osumljeni državljan v kategoriji 'oborožene skupine' ali 'teroristov'. O takšnih akcijah morajo agenti CESID-a obvestiti preiskovalnega sodnika v 24-tih urah. Vlada meni, da je ta dejavnost vojaške službe v skladu s členom 22.2 španske ustave.

SPRAVNI DEJAVNIKI V MIROVNEM SPORAZUMU ZA IRSKO

1. Vsi vpleteni v konflikt so sprejeli izvor in politično naravo spora, iz česar sledi, da mora biti tudi rešitev politične narave.
2. Britanska vlada in IRA sta se zavedali, da nihče ne more biti vojaški zmagovalec, zato posledično sprejemata možnost, da bi se konflikt - če bi ostal takšen, kot je - lahko nadaljeval še veliko časa.
3. Zahvaljujoč razmisleku vseh udeleženi v konfliktu, je spopad prepustil mesto skupnemu prizadevanju (*sprva med bližnjimi, a različnimi, pozneje med nasprotujočimi in na koncu med sovražniki*), ki ni nikoli nikogar izključevalo.
4. Med različnimi, že udejanjenimi zamislimi, bi kot posebej relevantno koncepcijo podčrtali sicer že staro idejo o republikanskem gibanju, ki bi oblikovalo in postavilo na noge tak model rešitve, ki bi razumel in spoštoval vse tradicije, ki živijo na otoku. To je prispevalo k zmanjšanju odpora sodelujočih, ki so podpirali le izključujoče dialoge ali izolacionistično politiko.
5. Dialog in zavlačevanje, ki sta vzniknili iz te mreže odnosov, sta počasi prevladala in postala osrednji dejavnik tam, kjer sta prej vladala nasilje in izolacionistična politika. Z obeh bregov so prihajali znaki popuščanja, ne da bi predhodno postavljali neopravičljive pogoje za pričetek dialoga.
6. Priznanje pravice do samoodločbe, ki je lastna skupnosti vseh državljanov (*Severne*) Irske, je prineslo tudi poglobitev demokracije - tako kar zadeva vsebino (*z novimi formulami suverenosti*), kot tudi kar zadeva metodo (*državljeni imajo zadnjo besedo*). Te politične značilnosti mirovnega sporazuma pojmujejo takšno načelo pogajanj, ki ne stremijo k zmagi, marveč k razrešitvi konflikta, pri tem pa vključuje vse obstoječe tradicije na otoku ter izenačuje vse politične projekte pod enakimi pogoji (*večinsko demokratično podporo*).
7. Pomembno vlogo je odigrala prisotnost nekaterih mednarodnih dejavnikov: čvrsta in neposredna udeležba vlade in predsednika ZDA pri razrešitvi konflikta, dober sprejem pri različnih institucijah Evropske unije (*tistih, ki so nosilke temeljne gospodarske pomoči*) ter politična pomoč in svetovanje, ki sta ga ves čas mirovnega procesa nudila vlada in predsednik Južnoafriške republike.

MOŽNE APLIKACIJE ZA EUSKAL HERRIO (BASKIJO)

V smislu značilnosti, s katerimi sta se oblikovala mirovni proces in mirovni sporazum na Irskem, smatramo, da se lahko konflikt, ki zadeva Euskal Herrio, reši, če upoštevamo naslednje smernice obnašanja in delovanja:

Identifikacija - Baskovski spor je zgodovinski konflikt, ki ima korenine in naravo v politiki, v katero sta vpleteni španska in francoska država. Razrešitev konflikta mora nujno biti politična. Ker obstajajo različne koncepcije temelja in trajanja konflikta, izražene v teritorialnosti, subjektu odločitve in politični suverenosti, se le-te konstituirajo v samem jedru temeljnih vprašanj, ki peljejo k razrešitvi.

Metoda - Politična razrešitev se lahko oblikuje s procesom dialoga in odprtih pogajanj, brez izključevanja vpletenih dejavnikov in z vključevanjem celokupne baskovske družbe.

Proces:

- Preliminarna faza - Proces dialoga in pogajanj se lahko pripravi z multilateralnimi pogovori, ki ne zahtevajo predhodnih pogojev, ki bi bili nepremostljivi za vpletene dejavnike.
- Sklepna faza - Proces pogajanj in razrešitve, ki implicira voljo in zavezanost, da se zajezijo vzroki konflikta, bi lahko potekal v nekakšnih razmerah trajne odsotnosti vseh izrazov nasilja.
- Narava pogajanj - Pogajanja morajo biti globalna v smislu, da zajamejo in ponudijo odgovore na vsa vprašanja, ki vzpostavljajo konflikt, kakor tudi na vprašanja, ki izhajajo iz njega. Ni omejujočih agend. V tem smislu pogajanja ne smejo biti razumljena kot proces posamičnih pridobitev, marveč kot razrešitev konflikta.
- Ključ rešitve - To pomeni, da uspešna pogajanja ne obsegajo posebnih zadolžitev, spoštujejo pluralnost baskovske družbe, postavljajo vse projekte v okvir enakih pogojev doseženega, poglobljajo demokracijo v smislu zadnje besede, ki naj jo imajo baskovski prebivalci o svoji prihodnosti ter da se ta odločitev spoštuje; spoštovanje morata izraziti obe vpleteni državi. Euskal Herria (*dežela Baskov*) mora imeti besedo in odločitev.
- Scenarij razrešitve - Sporazum o rešitvi ne bo vseboval zaprtih scenarijev, ki bi bili vrh vsega še dokončni, temveč bo omogočal odprte okvire, kjer imajo lahko svoj prostor nove formule, s katerimi poiščemo odgovore na tradicijo in aspiracije po suverenosti državljanek in državljanov Euskal Herrie.

Politične stranke in združenja:

AB, HB, PNV, IU, Batzarre, Zutik, ELA, LAB, ENHE, ESK-CIUS, Stee-Eilas, Ezker Sindikala, Hiru, Gogoia, Amnistiaren Aldeko Badzordeak, Senideak, Bakea Orain, Elkarri, Egizan, Herria 2000 Eliza, Gernika Batzordea, Autodeterminazioaren Biltzarrak.

Euskal Herria, 12. september 1998

Prevedel Jadran Sterle

- * Deklaracija je bila podpisana 12. septembra 1998 v navarrskem mestu Estelli, v kulturnem domu "*Fray Diego*" po več kot dvehurnih pogovorih. Dokument je podpisalo 23 skupin, ki tvorijo "*Irski forum*", ki ga je promovirala politična stranka Herri Batasuna. Domnevno je Deklaracija iz Estelle zaključni dejavnik, s katerim je nacionalističnemu bloku v Baskiji uspelo pripraviti Eto do objave ustavitve oboroženega boja kot sredstva za doseg neodvisne Euskal Herrie (*dežele Baskov*).

Premier Aznar je pozval stranko PNV, naj opusti pogajanja z Eto, razlog za to pa je utemeljil z Etinim prizadevanjem, da bi eliminirala Ljudsko stranko /PP/ z uboji njenih politikov. Za Aznarja in njegovo stranko je dejstvo, da "sta HB in ETA sovražnika" ter da "ni, in niti ne bo pogajanj z Eto in HB".

Aznarjeva Ljudska stranka ima v Baskiji 82 županskih mest /od 228 županij v deželi/, na vodilnih mestih pa je vsega skupaj 195 članov Ljudske stranke. Enajst županov pa ne živi v kraju županovanja.

Julijska javnomnenjska raziskava je pokazala, da se populacija med 15. in 29. letom v veliki večini – 58 % – čuti pripadnica baskovskega naroda, pri starejših je ta pripadnost 45 odstotna. Zanimiva je ideološka opredelitev: 48 % istih se uvršča med levico, le 7 % med desnico. Največjo skrb med mladimi Baski vzbuja nezaposlenost /77 % vprašanih/, nato terorizem /63 %/.

Na osnovi členov 127 in 129 Kazenskega zakonika Španije je sodnik Garzon po obširni akciji državne policije in ertzaintze ukazal zapreti uredništvo baskovskega dnevnika "Egin" /Akcija/ in prostore radijske postaje "Egin Irratia" z utemeljivjo, da oba medija pripadata inkriminiranim skupinam KAS in ETA. V prvem valu je policija aretirala 11 oseb obeh uredništev ter zasegla ves dostopen material, ki bi služil za nadaljnje akcije. Notranji minister Oreja je pojasnil, da je ta operacija nadaljevanje razkrinkavanja finančnih virov za delovanje Ete, med aretiranimi pa je en pripadnik KAS /glasnogovornik Alegria/ ter eden izmed voditeljev Herri Batasune, nekdanji župan v Llodiu-Avali Gorostiza. V uredništvu "Egina" je policija zasegla tajne šifre, ki jih je ETA uporabljala v časopisni rubriki /Pozdravi/ za medsebojno obveščanje tako v baskovskem kot španskem jeziku. V protestih, ki jih organizira /Abertzale/ levica, opozarjajo zlasti na kršitev ustavne pravice do svobode izražanja. V Dosnostiji /San Sebastian/ je takoj po zaplembi "Egine" izšla dnevna publikacija "Euskadi Informacion". Herri Batasuna ter sindikata ELA in LAB sta pripravila množične demonstracije v Donostiji v podporo članom obeh aretiranih uredništev. Vodja Ljudske stranke v Baskiji Carlos Iturzaiz je odkrito obtožil Egina, Jarraija, HB in Eto, da "pripadajo isti mafiji".

PNV je menila, da operacija "Egin" ne more dati pozitivnega ozračja. Nekateri so menili, da je ogrožena pravica do svobode izražanja. Prva številka dnevnika "Egin" je izšla 29. septembra 1977, zadnja številka pa je izšla z datumom 15. julij 1998.

Prvak PNV Arzalluz je komentiral: "Vsak režim prepove kakšen časopis ... tako je tudi Francova diktatura ukinila dnevnik 'Madrid'."

Tri nacionalistične stranke – katalonska Unio I Convergencia, baskovska Partido Nacionalista Vasco ter galicijska Bloquero Nacionalista Gallego so podpisala skupno deklaracijo o bodoči konfederalni ureditvi Španije, poimenovano "Declaracion de Barcelona". Večja samostojnost avtonomnim pokrajinam pomeni spremembo španske ustave.

AVGUST 1998

Z obsodbo na 10 let zapora se je končal eden najdaljših sodnih procesov, povezanih z Eto – "premier Marey". Obsojenca sta Barrionuevo, minister za notranje zadeve, in njegov državni sekretar Rafael Vera, oba v prvi, socialistični vladi Felipeja Gonzalesa. Odobrila sta ugrabitev in odvzem svobode nedolžnemu državljanu Segundu Mareyu na tujem teritoriju, v Franciji, leta 1983.

Baskovski lehendakari Ardanza vidi v operaciji 'Egin' veliko nevarnost, da PP in PSOE dokončno pokopljeta Sporazum iz Ajurie Eneje, kar bi pomenilo tudi prepoved politične stranke Herri Batasuna, kar pa je v nasprotju z demokratičnim principom strankarskega pluralizma.

Z izstopom socialistov iz baskovskega parlamenta sta dve vodilni nacionalistični stranki, PNV in Eusko Alkartasuna dopustili možnost čiste koalicije 'abertzale' v Vitoriji, skupaj s Herri Batasuno, katere novo vodstvo je pokazalo "dovolj zrelosti". Direkcija HB je baskovskim nacionalističnim strankam PNV, EA, IU in CDN predlagala formiranje skupine "fronte baskovskih demokratov", ki bi vzpostavila mirovno strategijo ter se na ta način uprla "strategiji vojne, ki jo načrtuje notranji minister Mayor Oreja". Pogoj omenjenih strank je samo eden: opustiti nasilje, ki ga izvaja ETA.

Arzalluz je vladajočo PP in njenega "zaveznika" PSOE označil za glavna protagonista "španske nacionalistične fronte", toda zagotavlja, da bo šla PNV "tako daleč, da bo dosegla mir v Baskiji", vključno s HB v vladni koaliciji.

V Bilbao so se sestali predstavniki treh nacionalističnih strank, podpisnic "Deklaracije iz Barcelone". Zahtevajo reformo ustavnega sodišča, vključno s spremembo statuta o volitvah sodnikov. Ponovili so baskovsko zahtevo po nacionalnih športnih moštvih, kar so najprej zahtevali Baski; večje avtonomne pristojnosti v davčni politiki ter navzočnost v vseh evropskih institucijah – od ministrskega sveta v Svetu Evrope do komisij Evropske unije, seveda tam, kjer vidijo svoj nacionalni interes. Naslednje srečanje GALEUZCE /Galicije-Euskadi/Baskije-Katalonije/ bo v galicijskem mestu Santiagu de Composteli, kjer je tudi sedež galicijske avtonomne vlade.

Vodstvo Herri Batasune se je prvič v svoji zgodovini pridružilo strankam Sporazuma iz Ajurie Eneje v obsodbi Etinega nasilja ter nakazalo možnost tudi parlamentarne koalicije 'abertzale'.

Baskovski minister za notranje zadeve Atutxa je omenil možnost, da bo ETA v kratkem ustavila nasilje in se odpovedala oboroženemu boju za neodvisnost Baskije. Nasprotoval mu je državni notranji minister Mayor Oreja, rekoč, da "ne vidi skorajšnjega konca Ete".

SEPTEMBER 1998

V Parizu so obsodili 10 pripadnikov Ete iz Bretagne, tri med njimi na najvišjo možno kazen, zagroženo za "zločinsko združevanje z namenom terorističnih akcij", to je na 10 let. Eden izmed njih je pripadal 'poveljstvu Madrid'.

Vodstvo Herri Batasune je v pripravah na bližajoče se avtonomne volitve dopustilo možnost, da bo vlada v Madridu prepovedala delovanje stranke, zato je oznanilo ponovno možnost leve koalicije, ki bi se pod imenom "Euskal Herritarrok" /Mi, državljani Baskije/ udeležila volitev, tako kot prvič pred 20-timi leti. Na listah kandidatov so se pojavila tudi imena nekaterih zgodovinskih voditeljev HB.

ETA je sporočila, da iz svojih vrst izključuje enega izmed voditeljev in ideologa Txelisa, aretiranega v Franciji leta 1992, ker je obsodil terorizem in oboroženi boj.

Vlada v Madridu je po seji sveta ministrov zavrnila možnost, ki jo PNV ponuja v pogovorih s HB za doseg prekinitve ognja Ete. Socialisti ponujajo to možnost premieru Aznarju. On je to zavrnil. Časopisje je objavilo nekatere zgodovinske podatke o t. i. "umazani vojni" zoper Eto v letih 1978 do 1984 ter o nespornem liderju te vojne, francoskem plačancu Jeanu-Pierru Cheridu.

Avtonomna vlada v Gasteizi/Vitoriji je menila, da mora Pariz priznati baskovski nacionalni policiji Ertzaintzi pravico, da zasleduje osumljenca tudi na francoskem ozemlju.

Baskovski lehendakari Ardanza je prepričan, da je mirovni proces v Baskiji možen tudi brez vladajoče Ljudske stranke in socialistov. Mirovni proces v veliki meri že vodi Arzalluzova PNV, skupaj z Garaikoetxejevo Eusko Alkartasuna. Arzalluz je odločen: Ne bo nas določal Madrid, mi nadaljujemo svojo pot!

Dvanajste septembra so baskovske nacionalistične stranke in organizacije ter Herri Batasuna alias Euskal Herritarrok podpisale morda zgodovinsko "Deklaracijo iz Lizarre/Estelle". Arnaldo Otegi, glasnik nacionalnega vodstva HB, je izjavil, da od tega trenutka naprej v Baskiji "ne obstaja več konflikt med demokrati in nasilneži, marveč je ta konflikt politične narave". S to deklaracijo, ki jo seveda nista podpisali Ljudska stranka in socialisti, je po Otegovem mnenju dokončno pokopan Sporazum iz Ajurie Eneje, Madrida in Pamplone. Arzalluz pa je dodal, da je deklaracija iz Lizarre v veliki meri inspirirana prav v Ardanzovem mirovnem načrtu. Notranji minister Mayor Oreja /PP/ je izrazil prepričanje, da je deklaracija iz Lizarre, ki jo je podpisala večina baskovskih parlamentarnih strank /47 sedežev proti 23 – Ljudske stranke in socialistov/, navadna "past" ki jo je nastavila ETA, da bi vanjo ujela čim več političnih strank in s tem točk. Lehendakari Ardanza ni mogel skriti navdušenja nad deklaracijo iz Lizarre, ki jo podpira velika večina Baskov. Vlada v Gaestizi /Vitoriji je pozivala Ljudsko stranko in socialiste, naj se pridružijo

deklaraciji ali pa objavijo alternativni dokument. Vodstvo Herri Batasune je prepričano, da brez obeh strank mir v Baskiji ni možen.

Tri vodilne nacionalistične stranke Baskije, Katalonije in Galicije so nadaljevale pogovore o reformi ustave, konfederalni ureditvi države, davčni politiki ter o vprašanih nacionalne kulture, jezikovne politike in možnostih samostojne zunanje politike. Vlada v Madridu je ukrepala, tako da je z ustavnimi sredstvi blokirala deklaracijo iz Barcelone.

Med obiskom premiera Aznarja v Kolumbiji je ETA izdala sporočilo, v katerem RAZGLAŠA PREMIRJE. Takoj po premierovi vrnitvi v Madrid se je le-ta sestal z vsemi voditelji političnih strank ter še posebej z Arzalluzom. V Gasteizi/Vitoriji so, vsaj nacionalisti, prepričani, da je Etino premirje "odkritosrčno", enakega mnenja je bil tudi lehendakari Ardanza med obiskom v Bruslju. Prepričan je, da je za politično in družbeno konsolidacijo demokratičnih sil v Baskiji potrebno daljše časovno obdobje, tja do leta 2000. Ardanza je vesel, da je premirje Ete v skladu s pogoji, navedenimi v točki 10 Sporazuma iz Ajurije Eneje.

Socialisti so zagotovili, da premirje Ete ne pomeni začetka razprav o bodoči ustavni ureditvi Španije, notranji minister Oreja pa, da to ne pomeni spremembe kazenske in protiteroristične politike vlade premiera Aznarja. HB je takoj obtožila Ljudsko stranko in socialiste, da odrekajo politično rešitev baskovskemu ljudstvu.

HB je predlagala, naj se takoj prične iskati rešitev baskovskega vprašanja, za kraj pogovorov pa je predlagal Bruselj. Oktobrske volitve ne bi smele vplivati na takojšen pričetek pogovorov.

Nekaj dni po razglasitvi premirja so odšli na prestajanje dolgoletnih zapornih kazni vsi vodilni politiki, ki so v socialistični vladi Felipeja Gonzalesa sprožili "primer Marey". Minister za državno upravo Mariano Rajoy je označil Deklaracijo iz Barcelone za neustavno. Mir v Baskiji je po besedah premiera Aznarja možen samo znotraj ustavnih določil.

V 30-tih letih obstoja baskovske separatistične organizacije Ete (Euskadi Ta Askatasuna – Dežela Baskov in njena svoboda) je bilo ubitih več kot

900 ljudi, žrtev njenega terorizma. Število padlih Etinih pripadnikov ni ugotovljivo, predvsem zaradi skritih bojišč t. i. umazane vojne.

OKTOBER 1998

Aznar je nadaljeval pogovore, ki jih narekuje časovno neomejeno premirje Ete. Naraščajočim centrifugalnim silam so odgovorile centripetalne – predsednik avtonomne pokrajine Castille-La Manche socialist Bono je predlagal vladi v Madridu sporazum med PP in PSOE, da prevzmeta vodstvo v mirovnem procesu. Le-ta naj bi zagotavljal enotno Španijo.

ETA je mirovala, v prvih dneh septembra je vodja poveljstva Itinerante Hentri Parot, leta 1990 obsojen na 3000 let zapor, podprl Etino premirje. Premier Aznar in socialist Borrell sta analizirala položaj zaprtih pripadnikov Ete, ki bi lahko odšli na svobodo, ko bi izpolnili tri četrtine kazni.

Trije vodilni člani PNV so pojasnjevali svoje tajne pogovore s pripadniki Ete. Eden izmed njih, Joseba Egibar, je zatrjeval, da niso podpisali nikakršnega sporazuma z Eto, ki bi pripeljal do premirja. Septembrsko premirje je vtilo upanje 67 % Baskom, 59 % pa jih je menilo, da je premirje odkritosrčno prizadevanje za mirno rešitev položaja v Baskiji.

ETA je vsem podpisnicam in podpisnikom deklaracije iz Estelle poslala nekakšno "garantno pismo", v katerem je naslovnikom zagotovila, da namerava odločno podpreti mirovni proces. Nekateri analitiki so pozorni na to, da v sporočilu ni najti besede "premirje". Pariz je podprl Aznarjevo usmeritev, o prihodnosti Baskije pa bo francoska vlada razpravljala le z Madridom.

Vodja Sinn Feina Garry Adams je v Bilbao pozdravil prekinitev ognja in začetek mirovnega procesa v Baskiji.

Odposlanci MLNV /Movimiento de Liberacion Nacional Vasco – Gibanje za narodno osvoboditev Baskije/, ki so si svoj začasni sedež uredili v Bruslju, ki je vseh 30 let podpiral baskovske težnje po neodvisnosti, so se odpravili po evropskih in ameriških prestolnicah, da bi tamkajšnjim vladam pojasnili nastali položaj. Nastaja t. i. evropska politika; Aznar je med vsemi evropskimi

državami /razen Irske/ edini predstavnik desno-sredinske politične opcije. Ta politična konfiguracija Evrope ustreza baskovskim nacionalistom, vključno z Eto, da aktualizirajo /staro/ pravico narodov do samoodločbe in nameranim spremembam španske ustave. Oboje je prva točka v javnih nastopih nacionalističnega prvaka Arzalluza. Obveščevalna služba ne razume obnašanja premiera Aznarja, ki je dobil njeno poročilo o nameravanem Etinem premirju kar štiri dni pred dejansko objavo. Vlada je zanikala trditve obveščevalcev. Vodja Združene levice /IU/ Anguita trdi, da pravico do samoodločbe lahko izkoristijo tudi nezagodovinske skupnosti.

Javnomnenjska raziskava v Baskiji je pokazala, da je druga politična sila postala stranka Herri Batasuna, ki je nadomestila sedaj tretje socialiste. Arzalluzova PNV še naprej odločno vodi; do volitev v Baskiji je še 14 dni.

Baski po volitvah

Zadnja oktobrsko nedelja, 25. 10. 1998, je v španski avtonomni pokrajini Baskiji razočarala vse tri politične pozicije, ki poskušajo spremeniti zgodovino Euskadi, dežele Baskov. Volitve v baskovski parlament so bile doslej, vse od smrti diktatorja Franca in počasnega razgrajevanja njegovega avtoritarnega režima, nekakšen *predvidljiv* izkupiček med separatističnimi nacionalisti ter španskimi "konstitucionalisti". Letošnje volitve pa so se v "promocijskem" pomenu le nekoliko razlikovale od prejšnjih, čeprav ne po končnem izkupičku: nacionalisti so vsaj v predvolilnem času razvili široko paleto aktivizma, katerega cilj je bil zelo podoben cilju Ete: nacionalna suverenost baskovskega naroda, seveda po volilni, torej parlamentarni poti. Že takoj po nedelji, zadnjega oktobrskega ponedeljka pa je bilo jasno, da je volilni rezultat presenetljivo "tradicionalen". Ves predvolilni stroj je bil usmerjen v vizijo samostojne Baskije ali vsaj v federalno ureditev Španije ter temu primerno spremembo ustave, ki bi baskovski narod iz "zgodovinske skupnosti" povedla v nacionalno entiteto, torej narod z vsemi atributi suverene države. Že dosedanja visoka stopnja avtonomije, ki jo je baskovski narod začrtal tako v španski ustavi kot v Statutu iz Gernike (1978),

je vztrajno gradila vse temeljne določbe baskovske narodne identitete – od državotvornih institucij, kot so Univerza, RTV center, nacionalna policija (Ertzaintza), nacionalna zgodovina, kultura, standardizacijo jezika (vključno s francoskim ozemljem), poznanim kot Zakon o normalizaciji baskovskega jezika iz leta 1982, da o baskovskem parlamentu v Gasteizi (po kastiljansko Vitoriji) niti ne govorimo. Vse to je tudi na zadnjih volitvah govorilo v prid tezi, da je baskovska samostojnost samo stvar voliltev. Rezultati nedeljskih volitev 25. oktobra 1998 so bili nedvoumni: 21 poslancev je dobila vodilna nacionalistična stranka PNV Xabiera Azalluza, ki ji pripada tudi dosedanji baskovski predsednik, lehendakari Ardanza, eden izmed glavnih pogajalcev z Eto in tvorec tim. mirovnega načrta iz Ajurie Eneje. Na drugem mestu so se presenetljivo pojavili kandidati premierove Ljudske stranke s 16 sedeži v parlamentu, brez katerih bo težko sestaviti koalicijsko vlado v Gasteizi-Vitoriji. Psihološko je še nerazložljiv uspeh političnega krila teroristične organizacije ETA, stranke Herri Batasuna, pred volitvami preimenovane (tudi reorganizirane?) v Euskal Herriarrok. Njeni programski obrati – od rušenja ustavne ureditve do narodno-konstruktivne politike – so v tem kratkem času tako presenetljivi, da ne ponujajo neke zgodovinske, organske razlage. Herri Batasuna, alias Euskal Herriarrok, ki je skupaj s PNV (Partida Nacionalista Vasco) možna oblikovalka manjšinske baskovske vlade, je obenem največja poraženka nacionalističnega bloka. Madrid in tim. državne stranke so nedvomno slavile zmago, če ne drugače, pa s hudim policijskim udarcem Eti, vojaškemu krilu baskovskega nacionalizma. Resda so nacionalisti v drugačnih vodah kot baskovski radikali – prvi so verjetno tudi v imenu Madrida vodili pogajanja z Eto, druge pa je lahko usmerjal celo Madrid – tod 16 parlamentarnih sedežev Ljudske stranke in 14 sedežev "konstitucionalnih" socialistov, ob enakem številu sedežev Herri Batasuna, je najmanj politična pat pozicija, če že ne šah-mat. Premirje, ki ga je pred volitvami ponudila ETA, le ni bilo tako čisto in dobrohotno. Morda pa to ni bilo nič drugega kot vojna predaja, z zaporniki vred. Je torej ETA po tridesetih letih zlomljena, premagana? So volitve "vrnile" Baskijo v okvire ustavne Španije?

Evropi ta trenutek tudi na misel ne pride, da bi svoja nacionalna vprašanja reševala s pravico narodov do samoodločbe. Morda je bila Slovenija res posrečen rezultat akcije in zmede. V Španiji to ni več prepuščeno slučaju, niti v obliki volitev. Akcije državne policije (Guardia Civil), ki je prevzela tudi nekatera pooblastila avtonomne baskovske policije (Ertzainze), so v zadnjih dveh letih ena izmed možnih razlag volilnega razočaranja v Baskiji oz. optimizma v Madridu. Zlasti serijsko uničevanje Etinih poveljstev (komandosov) širom Španije, pa tudi v Franciji, daje slutiti temeljite priprave Madrida, da zlomi "background" baskovskega nacionalizma, Eto. Od tu je le majhen korak do hipoteze, da je v zadnjih dveh letih vse Etine akcije nadzirala, če že ne vodila vlada v Madridu. Pri tem pa ostaja odprto vprašanje, kako bodo baskovske nacionalistične stranke izvajale povečan pritisk na Madrid – PNV je npr. odrekla podporo Aznarjevemu predlogu državnega proračuna za prihodnje leto –, ne da

bi pri tem tvegale radikalizma v Etinih vrstah (tako madridskih "podgan" kot "orto-moštvá", ki se je pred možno infiltracijo zatekel v predvolilni boj).

Možni konec terorizma kot baskovske nacionalne strategije za samoodločbo lahko pomeni tudi dolgoročni odgovor evropskih, "maastrichtskih" sil, na zahtevo nekaterih evropskih narodov po samoodločbi. Schengenske meje ostajajo trdno zakoličene tudi znotraj Evropske unije, kar je neslavno izkusila že italijanska Severna liga, ne nazadnje v Benetkah pred filmskim festivalom. Da pa bo prihodnja pravica narodov do samoodločbe v Evropi pravi spektakel, o tem ni nobenega dvoma več. Španija je ob asistenci Evrope pokazala, da obvlada obrtniške poti režije in masovk (akcija "bele roke"). Vsi glavni igralci pa le niso na plačilnem seznamu državnih uslužbencev. Naturščiki so originalni prav zato, ker so nepredvidljivi. Tudi na naslednjih volitvah.